

Simándi Szilvia:

A GYERMEK ÉS IFJÚKORI TANULÁSI ÉLMÉNYEK ÉS AZ ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS¹²

Az egész életen át tartó tanulás kifejezés (Lifelong Learning – LLL), az idő-dimenzió mentén helyezi el a tanulás folyamatát, az élet teljes körére kiterjedő tanulás (Life Wide Learning – LWL) fogalma pedig kiemeli a különböző tanulási terek egymást kiegészítő jellegét, tehát meghaladja az egész életen át tartó oktatás fogalmát, mert a tanulási tevékenységet kiterjeszti a tanulási színterek relációjában (lásd Global Report on Adult Learning and Education, UNESCO 2016).

Napjainkban az egyre összetettebb és gyakoribb átmenetek (különösen a digitális és zöld átállás), valamint a jelenlegi és jövőbeli kihívások (így például az éghajlatváltozás, a demográfiai, technológiai, egészségügyi és egyéb változások) egyre inkább megkívánják a fejlődés és a tanulás képességét lásd: Council Resolution on a New European Agenda For Adult Learning 2021-2030 (2021/C 504/02)

Számos nemzetközi és hazai tanulmány kiemeli, hogy gyermekkori tanulási élmények az élethosszig tartó tanulás megalapozásában meghatározóak. Imre (2017) munkájában például azt részletezi, hogy az iskolás tanulók teljesítményére a legnagyobb hatást a szülői aspirációk és tanúlással kapcsolatos attitűdök gyakorolják, melyek a szülők által képviselt értékekből erednek, például mint a szülői odafigyelés stb. Számos kutatás az anya iskolai végzettségét tekinti a társadalmi hovatartozás egyik fő mutatójának (bővebben lásd Pusztai 2009, Imre 2017).

Arról is olvashatunk, hogy a diplomás szülői háttérrel bíró huszonevesek körében több mint négyszer gyakoribb az oktatásban való részvétel: a magasabb iskolázottság, kedvezőbb társadalmi-foglalkozási pozíciók elérésének lehetősége, mint a maximum alapfokú végzettségű szülők gyermekeinek körében (Nárai 2022). Imre (2017) kutatásában szintén kiemeli, hogy „a tanulás iránti szülői elköteleződés stabil alapot nyújthat a tanulónak ahhoz, hogy megfelelően helyt álljanak az iskolában. A családi körben nyújtott támogatás közvetlenül érzékelhető a gyermekek számára. (...) Az iskola ráirányíthatja a figyelmet az otthoni támogatás fontosságára, mégis döntési helyzetben a szülők vannak, akik elkötelezettségük és erőforrásaik függvényében járulnak hozzá gyermekeik tanulmányi eredményeinek növeléséhez.” Farkas (2014) arra hívja fel a figyelmet, hogy sok esetben, az, amit az iskolában megszerzett tudásként gondolunk, annak egy része nem feltétlen az iskolához kötődik, hanem például az otthonhoz, különórákhoz, a különböző szakkörökhöz stb.

A kutatásról

2024-ben empirikus kutatást végeztünk, melyben az élethosszig tartó tanulás megvalósulását vizsgáltuk a gyakorlatban (n=92). Jelen tanulmányban részeredményeket, a kutatásunk azon kérdéseit/kérdésköréit mutatjuk be, melyek az alapozó és támogató tevékenységekhez kötődnek, azaz az alábbi kérdéskörök eredményeit mutatjuk be:

- Hogyan emlékszik vissza iskolai tanulmányaira?
- Volt-e példaképe, ha igen, ki és miért Ő?
- Tudna említeni olyan személyeket, akik támogatták céljai elérésében? Kik, hogyan?
- A családja értéknek tekintette a tanulást? Támogatták tanulmányaiban?
- Összességében mit jelent Önnek az élethosszig tartó tanulás?

A részeredmények bemutatásakor csak a 40 év feletti interjúalanyokra fókuszáltunk, a legidősebb alanyunk 82 éves volt (n=62). Fontosnak tartottuk, hogy a 70 év felettiek körében is készüljenek beszélgetések, illetve

---

¹² <https://doi.org/10.17048/Tanulasestarsadalom.2025.12>

arra is, hogy különböző lélekszámú településről tudjunk megszólítani embereket, legyenek válaszadóink 5000 fő alatti településről, és a főváros is helyet kapjon. Munka, szakterület tekintetében is igyekeztünk minél többféle szakmában, munkakörben dolgozót megszólítani, hogy minél szélesebb körből kaphassunk információkat. Az iskolai végzettség is széles skálán mozog, az alacsonyabb iskolai végzettségtől (6 osztály) az akadémiai doktori fokozatig sikerült interjúalanyokat felkérnünk.

Ami az interjúalanyaink iskolai végzettségét illeti, a diplomával rendelkezők aránya felülreprezentált. Mindösszesen 14 olyan személyt sikerült megszólítanunk, akik nem rendelkeznek érettségi vizsgával, azaz annál alacsonyabb végzettségűek. Mindez többek között abból is adódik, hogy a diplomások voltak leginkább nyitottak a megkeresésünkre és hajlandóak válaszolni kérdéseinkre. A felmérésben való részvétel jelen kutatás esetében is önkéntes módon történt, továbbá biztosítottuk a résztvevőket, hogy anonimitásukat megőrizzük.

Az életútinterjúkat részben félig strukturált és részben mélyinterjúknak nevezhetjük, hiszen a kérdések egy része kötött volt, például amikor a gyermekkor, a családi környezetet stb. kérdeztük, de a kérdésekre adott válaszok ugyanakkor kötetlenek is voltak: az egyes kérdésekre adott válaszok mélységét az egyénre bíztuk. Ha láttuk, hogy szívesen beszél, bátorítottuk, hogy fejtse ki részletesebben, ezáltal az egyes interjúk elkészítése időigényes is volt, hiszen a támogató környezet biztosítása, hogy az interjúalany megnyíljon és meséljen magáról, magától értetődően nem sürgethető, siettethető.

Gyermek-és ifjúkori tanulási élmények

Megkérdeztük válaszadóinktól, hogyan emlékeznek vissza gyermekkorukra, iskolai tanulmányaikra, tudnak-e említeni olyan személyeket, akik támogatták céljaik elérésében, tanulmányuk során, volt-e példaképük, ha igen, miért pont ő stb.

A válaszok alapján a tanulás támogatása mind anyagilag, mind pedig ösztönzés, motiválás formájában megjelent. Az interjúk során a támogatás alábbi típusai rajzolódtak ki számunkra:

1. Mind anyagilag támogatták a tanulmányok elvégzését, mind érzelmi értelemben: biztatták, hittek benne, számos esetben példaképet jelentettek az interjúalany számára (28 fő). Főként magas iskolai végzettségűek körében, ahol a szülők szintén magas iskolázottságúak voltak.
2. Anyagilag nem segítette a család, de érzelmileg igen (13 fő). Az anya iskolázottságát találtuk meghatározónak, odafigyelést biztosított jellemzően.
3. Értéknek ugyan nem tekintette a család a tanulást, de engedték (11 fő). Nem találtunk jellemző vonást.
4. Nem engedte, és nem is tekintette értéknek a tanulást a család (10 fő). Jellemzően 50 év feletti interjúalanyaink emlékeztek így vissza, lakóhelyük kistelepülés.

Tehát munkánkban is azt találtuk, hogy meghatározó a szülők iskolai végzettsége a tanulás támogatásában. Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezett a szülő, annál inkább volt jellemző a család támogató szerepe. Fordítva is igaznak bizonyult, minél alacsony iskolai végzettséggel rendelkeztek, ráadásul kis lélekszámú településen éltek, azok körében kevésbé volt jelen, de ahol mégis, ott az anya érzelmi támogatása volt a determináns. A „nem engedték, és nem is tekintették értéknek a tanulást” verzió főként az idős válaszadóink visszaemlékezéseiben jelent meg.

Kutatásunk is megerősíti az anya szerepét a tanulás támogatásában, hiszen az édesanya támogatását interjúalanyaink is kiemelték. Továbbá a nagyszülők, pedagógusok támogatása, biztatása is több ízben szóba került.

„Természetesen, szüleim és nagyszüleim jelentős mértékben támogattak engem az életem során, különösen, ami a tanulmányaimat és karrierfejlődésemet illeti. Szüleim mindig mellettem álltak, bátorítottak, és ösztönöztek a tanulásra. Az ő támogatásuknak köszönhetem, hogy megtapasztalhattam a kitartás és az elkötelezettség fontosságát az élet bármely területén. Nagyszüleim is hozzájárultak a fejlődésemehez. Bár a tanulási körülményeik mások voltak a koruk miatt, mégis átörökölték a szorgalom és az értékrend fontosságát. Az ő történeteik inspiráltak arra, hogy értékeljem az oktatást és az elköteleződést a célok elérése érdekében.”

„Családomban anyai ágon mindig nagy érték volt a tanulás által szerzett műveltség. Ameddig a felmenőim mesélni tudtak a szüleikről, nagyszüleikről, dédszüleikről, ükszüleikről, mindenki tanult ember volt és tudása, lelkiismerete, mások iránt érzett felelőssége által érdemelte ki, hogy a közösségben vezető szerepet kapott.”

„Nagyapám egy évvel korábban mielőtt nyugdíjba ment, még elvégzett egy iskolát. Sokan értetlenül nézték, hogy minek már olyankor tanulni, de ő még évtizedek múlva is aktív volt és főrevizorként kapott megbízásokat egy-egy fontos, nagy tudást igénylő feladat elvégzésére nyugdíjasként is, annak az utolsó képzsésének köszönhetően. Szellemi és fizikai frissesség jellemezte ezáltal. Emellett életünk során annyi új és még újabb ismeret van, amire szükségünk van mindennapjainkban. Úgy látszik én is azt az utat járom a tanulás terén, mint családtagjaim. Ez nekem természetes, és úgy gondolom még ezzel a jelenlegi képzéssel sem fejezem be az ismereteim bővítését.”

A fenti válaszok szépen szemléltetik a család és a szocializációs közegek szerepét és jelentőségét, de akár visszatartó erővel is bírhat a család:

„A családban igazából senki nem támogatott, sem a szülők, nagyszülők. Minden célt, amit el szerettem volna érni saját erőből, anyagi forrásból fedeztem egészen a mai napig. Inkább visszatartó erővel találkoztam életem során, mint támogató emberekkel” (édesanya 8 általánost végzett)

Ahogy korábban jeleztük interjúalanyaink között a diplomával rendelkezők aránya felülreprezentált (38 fő). Munkánkban is tapasztaltuk, hogy az eredményes, főként középfokú tanulást nehezíti, amennyiben a tanulást nem támogatja a közvetlen családi környezet. Maróti (2015) szerint sok esetben az alacsonyabb szinten iskolázottak között nem érték a tanulás, mert nem tapasztalják, hogy a vele szerezhető tudás közvetlenül anyagi hasznot hozhat.

Jóllehet számos életútban a család támogató légköre hiányzott, arról is meséltek alanyaink, hogy a nehezítő családi körülmények ellenére továbbtanultak felnőttkorukban. Ennek okaira olyan válaszokat kaptunk, miszerint példát merítették más családokból, felnőttként társuk támogatta a tanulmányokat, vagy célként jelent meg a kitörni vágyás a korábbi életmódból, életszemléletből (Gežová 2015).

„Nebéz anyagi körülmények között nőttem fel, ezért a gyermekkorom is hányatott volt. Nem volt pénzünk semmi olyanra, ami más gyerekeknek természetes volt, például sosem volt új babám, vagy bármilyen játékom. Mindig azt kaptam születésnapomra, névnapomra, amire szükség volt (kabát, cipő, ruhanemű). Karácsonyfa alatt sosem volt ajándék, mert vagy ételre költöttük vagy ajándéokra, és az étel létfontosságú volt. Ezt egy gyerek nagyon nehezen éli meg, és szerintem ez a mai napig elkísér. Iskolában az alsó tagozaton nagyon jól tanultam, aztán a kiskamaszkor betöltésével ez lényegesen leromlott. Anyagi helyzetünk miatt mindig kívülállónak éreztem magam az osztályban. Egyedül értem el mindent, a diploma (43 éves voltam) megszerzésében a férjem támogatott. Nem volt példaképem, célom volt, hogy abból a világból ki tudjak lépni, amiben felnőttem.” (szülők iskolai végzettsége szakmunkásképző)

„A családban nem volt érték a tanulás, sokkal inkább a munkát, munkavállalást részesítették előnyben. (...) Eladóból lettem kisgyermeknevelő, ehhez először elvégeztem egy tanfolyamot, majd pár év szakmában töltött idő után főiskolára jelentkeztem, amit sikeresen elvégeztem. Jelenleg Neveléstudomány MA hallgató vagyok.” (...) „Amin változtatnék, hogy előbb kezdenék tanulni olyan dolgokat, amelyek érdekelnek.” (Szülők iskolai végzettsége: 8 általános (édesanya), szakmunkásképző (édesapa).

Arra is kíváncsiak voltunk, hogyan befolyásolta a szülők iskolai végzettsége a tanulásban való részvételt. Azt láttuk, hogy az első generációs értelmiségiek száma magasabb, azaz a családjukból elsőként diplomát szerzők aránya, mely a válaszok alapján egyfelől a támogató családi légkör szerepével magyarázható. Másfelől

a felsőoktatás expanziója, tömegessé válása is magyarázza, hogy azok a hallgatók is bekerülhetnek az oktatásba, akik számára korábban erre nem volt lehetőség. Megjegyezzük, hogy Magyarországon alacsonynak mondható a társadalmi mobilitás oktatási, de jövedelmi és foglalkozási relációban is. Azzal értelmezik, hogy a társadalom legfelső és legalsó jövedelmi ötödének erős a megtartó ereje, azaz az ún. 'ragadós padló' és a 'ragadós plafon' (Lőrincz és Antal-Fekete 2022).

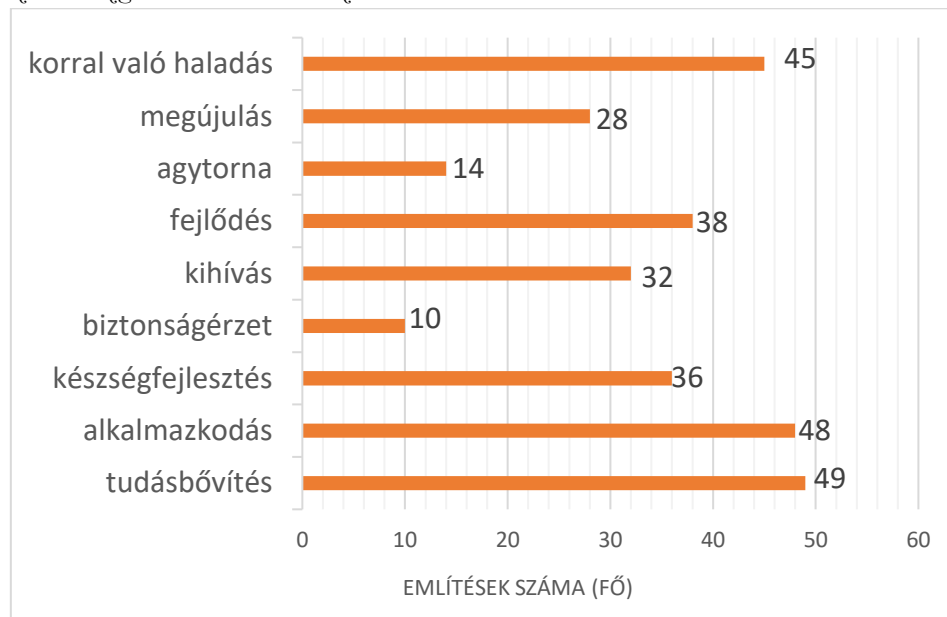
„Szerettem volna továbbtanulni, de az akkori helyzet erre nem nyújtott lehetőséget. De az idő később bepótolta ezt a hiányosságot, mert később felnőttképzésben vettem részt, befejeztem az általános iskolai tanulmányaimat, ahol kiváló eredménnyel végeztem, és lettettem a jogosítványomat először személygépkocsira, majd teherautóra és kamionra is.”

Az élethosszig tartó tanulás értelmezése – saját megfogalmazásban

Arra is kíváncsiak voltunk, mit jelent az interjúalanyaink számára az élethosszig tartó tanulás, és hogyan értelmezik azt. Összességében számos ponton hasonlóságot fedeztünk fel: a környezetünkhöz, a változó világhoz való alkalmazkodás, a személyes fejlődés alkot közös metszetet.

Az 1. ábra az említések számát szemlélteti, megjegyezzük egy interjúalany több dolgot is kiemelhetett.

1. ábra. Az élethosszig tartó tanulás értelmezési keretei

„A tanulás tanulást szül” megjelent a válaszokban is, és a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők emelték ki inkább a korral és a digitális technológiával való haladást. Interjúalanyaink válaszai is megerősítették, hogy a tanulás nincsen életkorhoz kötve, és szinte egyetlen válaszadó sem gondolta azt, hogy tanulni csak iskolapadban lehet.

Amennyiben a válaszokat összevetjük Kispálné Horváth Mária kutatásával, aki a felnőttkori tanulás mentális jólétre gyakorolt hatását vizsgálta, hasonló képet kapunk, azaz megjelenik a sikerélményekhez jutás, pozitívabb életszemlélet, látókör-szélesedés, önbizalom-növekedés stb.

A felnőttkori/időskori tanulás tipikus motívumai a következők voltak: új munkaterülethez való készülés, tudásbővítés a jelenlegi munkához; jól informáltság, szabadidős tevékenység keresése, háztartáshoz kötődő mindennapos feladatok ellátása; külső elvárásoknak történő megfelelés; új emberek megismerése; kitörés a napi rutinból.

„A lifelong learning egy biztonságot ad, hogy sosincs késő bármibe bele tanulni, csak akarni kell.”

„Megszülettem „értéktelen” kislánynak, és ha elfogadom ezt, az is maradok. Vigaszt találtam az olvasásban, a tanulásban, ami által formálódtam, csiszolódtam. Lelkileg, szellemileg, de testileg is. Ma vagyok, aki vagyok, de már merek olyat mondani, hogy nem vagyok értéktelen. Folyamatosan tanulok. Most lelkesen azt, hogyan lehetek jó nagyszülő. Mit tehetek a magam egészségéért, hogy még jó sokáig támogathassam a családom. Minden kérdésre egy újabb kérdés érkezik.” – mesélte 59 éves nő interjúalanyunk.

„Szerintem fontos, hogy folyamatosan bővítsük tudásunkat. Ehhez társul nekem a nagyfokú kíváncsiságom, mindent szeretek „tudni”, ezért az élet minden területéről próbálok ismeretekhez, információkhoz jutni. Az élethosszig tartó tanulás nekem nem csak a szakmai ismeretek bővítését jelenti, hanem az általános műveltségem bővítését is. Ez a folyamatos kíváncsiságom a világ iránt, sok információhoz, tudáshoz juttat, ami növelheti az önbizalmam, segítségével csökkenthetem a kisebbségrendűségi érzésemet.”

Összegzés

A tanuláshoz való pozitív viszony megteremtését, a tanulási motiváció megalapozását az élethosszig tartó tanulás egyik alappilléreinek tekinthetjük.

Kíváncsiak voltunk, hogyan értelmezik az interjúalanyok az élethosszig tartó tanulást, és hogyan befolyásolják a vélekedéseket, nézeteket a gyermekkori és az ifjúkori tanulási élmények, a családi környezetnek a tanuláshoz való viszonya stb. Munkánk is megerősítette a család és a szocializációs közegek szerepét és jelentőségét, mely visszatartó, illetve húzó erővel is bírt. A válaszadóink között az első generációs értelmiségiek száma magasnak mondható, azaz a családjukból elsőként diplomát szerzők aránya, mely a válaszadók megítélése alapján a támogató családi légkör szerepével, másfelől a felsőoktatás tömegessé válásával magyarázható. Továbbá munkánkban is tapasztaltuk, hogy az eredményes – főként középfokú – tanulást nehezíti, amennyiben a tanulást nem támogatja a közvetlen családi környezet.

Azt találtuk, hogy azokat, akiket gyermek- és ifjúkorukban mind financiai értelemben, mind érzelmi értelemben támogattak, illetve azok, akiket anyagilag ugyan nem segítettek, de érzelmileg igen, azok számára az élethosszig tartó tanulás jellemzően megújulást, korral való haladást jelent. Azoknál pedig, akiknél értéknek sem tekintette a család a tanulást, főleg kilépési lehetőséget kínált, új kapukat nyitott meg, és biztonságot adott.

Összességében az élethosszig tartó tanulás értelmezését illetően azt a gondolatot láttuk visszaköszönni és megerősíteni az interjúalanyaink saját megfogalmazásában, miszerint az egész életen át tartó tanulás nem más, mint a környezetünkhöz, a minket körülvevő világhoz való folyamatos alkalmazkodás.

Irodalom

- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES Brussels, 21.11.2001 COM (2001) 678
- Farkas É. (2014). *A rejtett tudás. A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények hitelesítése*. Szeged, SZTE JGYPK FI.
- Gežová, K. (2015). Father's and Mother's Roles and Their Particularities in Raising Children. *Acta Educationis Generalis* 5 (1), 45-50. <https://doi.org/10.1515/atd-2015-0032>

- Imre N. (2015). A szülői támogatás szerepe a tanuló előmenetelében. In Kozma T. és Perjés I. (Szerk.). *Új kutatások a neveléstudományokban*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 33-39.
- Kispálné Horváth M. (2017). A tanulás hatásai a felnőttek mentális jóllétére mért adatok alapján. *Opus et Educatio*. 4 (3), 295-304. <https://doi.org/10.3311/ope.205>
- Lőrincz B. és Antal-Fekete E. (2022). Oktatási egyenlőtlenségek, iskolai mobilitás és az oktatási rendszer átalakulása Magyarországon az 1980-as évektől napjainkig. In: *Társadalmi Ríport 2022*. Budapest, TÁRKI. 207-223. <https://doi.org/10.61501/TRIP.2022.11>
- Masten, A. S. (2001). Ordinary Magic: Resilience Processes in Development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>
- Maróti A. (2015). *A tanuló felnőtt*. Budapest, ELTE Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány.
- Nárai M. (2022). Tanulni muszáj (lenne)? Lehetőségek és különbségek az oktatás világában és az iskolai életutakban. In: Nagy Á. (2022). *A lábjegyzeten is túl. Magyar Ifjúságkutatás 2020*. Budapest, Szociális Demokráciáért Intézet – Excenter Kutatóközpont. 32-58.
- Pusztai G. (2009). *Társadalmi tőke és az iskola*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.
- Yang, M., Yang, S., Dela Rosa, RD & Cui, LH (2023). Development of family resilience models. *Frontiers of Nursing, Sciendo* 10 (1), 3-8. <https://doi.org/10.2478/fon-2023-0001>